

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้เกิดจากความสนใจในการค้นคว้าเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในภาคเหนือ จากที่เคยค้นคว้าวิจัย ประวัติศาสตร์เมืองลำพูน และได้อ่านตำนานบางส่วน ทำให้ผู้วิจัยได้รับรู้ข้อมูล เรื่องขุนหลวงวิลังคะผู้นำลัวะ ผ่านตำนานและเรื่องพระนางจามเทวี กษัตริย์มอญมาโดยตลอด ประกอบกับกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะยังคงอัตลักษณ์ด้านความคิด ความเชื่อ จารีต ประเพณี พิธีกรรมความเป็นท้องถิ่นไว้ได้ ความคาดหวังในการเก็บข้อมูลส่วนหนึ่งเพื่อจัดทำเป็นระเบียบข้อมูลแก่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) อาจก่อให้เกิดประโยชน์ในการเติมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ ในช่วง พ.ศ.2561-2562

การจัดทำรายงานการวิจัยได้รับความเมตตาจาก ศาสตราจารย์ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว อาจารย์ ดร.กนกวรรณ สมศิริวารกุล ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจ และให้ข้อเสนอแนะเพื่อทำให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ขึ้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทีมนักวิจัยที่ร่วมเก็บข้อมูล ประกอบด้วย คุณนเรนทร์ ปัญญา คุณเมธิ ใจศรี และคุณอภิสิทธิ์ ลัมขศ กัลยาณมิตรผู้กรุณาร่วมเดินทางจัดเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย และร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในงานวิจัยตลอดมา

การศึกษาค้นคว้าที่หนักกว่างานเอกสาร คือ การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลทั้งในเขตจังหวัด เชียงใหม่ จังหวัดน่าน และเมืองไชยสถาน สปป.ลาว ซึ่งเป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากเป็นเส้นทางสูงชัน ลัดเลาะไปตามเขา ใช้เวลาเดินทางที่ยาวนาน ซึ่งผู้วิจัยได้รับความเมตตา และความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจาก คุณพ้อมี งามนิธิวุฒินันท์ ผู้ให้ข้อมูลหลัก และกรุณาเป็นล่ามภาษาลัวะในพื้นที่บ้านสะแมคน้อย เมืองไชยสถาน และ คุณเมธาวัฒน์ พุทธิธาดากุล นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลลงพญา ที่กรุณาให้ข้อมูล เอื้อเฟื้อที่พัก อาหาร และการเดินทาง ตลอดเวลาที่อยู่ในตำบลลงพญา คุณนพพร นิลณรงค์ ผู้สนับสนุนและเชื่อมโยงผู้วิจัยสู่เครือข่ายนักวิจัยในเมืองน่าน คุณจักรพงษ์ คำบุญเรือง คุณวิตรี เชื้อนศรี ที่ช่วยเหลือเป็นเพื่อนร่วมเดินทางที่ดีมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ คุณฉันทปรีชญ์ ทัพพมงคลรัตน์ สมาชิกสภาเทศบาลตำบลอบ คุณเอกสวัสดิ์ นนธ์ทะกานต์ ผู้ใหญ่บ้านขุนน้ำลาด อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน คุณนริศ จันทะอินทร์ เทศบาลตำบลบ่อหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ที่เอื้อเฟื้อข้อมูล ตลอดจนภาพถ่ายในงานพิธีกรรมที่ผู้วิจัยไม่สามารถเดินทางไปด้วยตนเองได้ ขอขอบพระคุณ อาจารย์เดชา อาจารย์นุสรรา เตียงเกตุ อาจารย์เกริก อัครชิโนเรศ ผู้เปิดโลกทัศน์ของผู้วิจัย และแนวคิดเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในอำเภอแม่แจ่ม ขอขอบพระคุณ อ้ายคำนาย พักกล้วย ทองคำมากมี และพินุญเพลิน ประชามิบุญ ที่คอยช่วยเหลือดูแลผู้วิจัย

เสมือนญาติพี่น้องตลอดมา และขอบพระคุณคุณตา คุณยาย คุณลุง คุณป้า พี่ๆ น้องๆ ในทุกพื้นที่ ผู้ให้ข้อมูลที่มีความอดทนและเสียสละเวลาในการให้ความรู้แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ในการดำเนินงานครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้บริหาร ตลอดจนบุคลากรของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ที่ได้สนับสนุนการดำเนินงานและการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องทำให้ผลงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอขอบพระคุณผู้บริหาร บุคลากรทุกฝ่ายของสถาบันวิจัยสังคมที่ให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยตลอดมา ขอขอบพระคุณ ดร.วิชุดา มาตันบุญ หัวหน้าศูนย์เรียนรู้ชาติพันธุ์ไทในล้านนา คุณจิราพร เรือนชุ่มเชย ที่สนับสนุนการดำเนินงานวิจัย เป็นกำลังใจ และติดตามการทำงานด้วยความห่วงใยมาโดยตลอด

สุดท้ายนี้ แรงกายและแรงใจจากการทำงานที่มาจากครอบครัวที่เข้าใจ และเสียสละมีส่วนสำคัญอย่างที่สุดในการทำงานทุกครั้ง ขอกราบขอบพระคุณ พ่อ แม่ และป้า ที่สนับสนุนกำลังใจ กำลังทรัพย์ และกรุณาดูแลหลานน้ำแฉ้มและดวง แทนลูกทุกครั้งทีออกปฏิบัติงานวิจัยในพื้นที่

ความสำเร็จของงานวิจัยครั้งนี้ ขอมอบสำหรับทุกท่านที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งที่อยู่เบื้องหน้า และเบื้องหลัง ด้วยความเชื่อและความศรัทธาในบรรพชนของพี่น้องกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะอย่างที่สุด ด้วยบุญบารมีของอำนาจศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่ทั้งหลายที่ปกป้องคุ้มครอง คลบ้นดาลให้ผู้วิจัย และคณะ ได้พบกัลยาณมิตรมีความสุขกาย สุขใจ และมีกำลังใจ กำลังใจในการทำงานจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หากงานวิจัยนี้มีข้อบกพร่องประการใด ทางผู้วิจัยยินดีน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

สุวิภา จำปาวัลย์

มิถุนายน 2562

บทคัดย่อ

โครงการ “การปรับตัวในมิติความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในประเทศไทย และลาว” จัดทำขึ้นเพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในประเทศไทย และประเทศลาว และศึกษาเปรียบเทียบด้านการปรับตัวให้เข้ากับบริบททางสังคมปัจจุบัน เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยในการปรับตัวด้านความเชื่อและพิธีกรรมที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในแต่ละช่วงเวลา โดยเลือกพื้นที่ในการศึกษาประกอบด้วย (1) กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในอำเภอแมริม อำเภอฮอด อำเภอแม่แจ่ม อำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง และอำเภอคอดยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ (2) กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในอำเภอทุ่งช้าง อำเภอบ่อเกลือ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน และ (3) กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะเมืองไชยสถาน แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ ปรับตัวไปตามพื้นที่อยู่อาศัย โดย (1) กลุ่มที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ราบใกล้กับชุมชนเมืองเชียงใหม่ ปรับตัวได้รวดเร็ว มีความกลมกลืนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ผสมผสานกันอย่างหลากหลายจนแยกไม่ออกเมื่อดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนเมือง มีความพยายามในการรวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ด้วยการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยุคตำนานสร้างเครือข่ายขึ้น (2) กลุ่มที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงในเขตอำเภอฮอดและแม่แจ่ม มีความพยายามในการสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่น เช่น ภาษา การแต่งกาย พิธีกรรม ซึ่งกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำทุนทางวัฒนธรรมเปลี่ยนเป็นสินค้าสนับสนุนความเจริญทางสังคม และ (3) กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในเขตอำเภอบ่อเกลือ อำเภอทุ่งช้าง และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน เมืองไชยสถาน แขวงไชยบุรี สปป.ลาว ต้องปรับตัวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ภัยพิบัติ และความยากจน โดยอาศัยความสัมพันธ์ในฐานะเครือญาติช่วยเหลือและแก้ปัญหา ร่วมกับการสนับสนุนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐในการสนับสนุน

การปรับตัวด้านความเชื่อและพิธีกรรม สรุปลงได้ว่ามีปัจจัยที่เอื้อต่อการปรับลด เพิ่ม และคงที่ในสิ่งที่สืบทอดมา คือ ปัจจัยในการลดจำนวนผีที่เลี้ยกลง เนื่องจากการรับเอาพุทธศาสนาเข้ามาในชุมชน การยกใช้เลิกเครื่องมือเครื่องใช้บางอย่างที่เคยจำเป็นในอดีต เนื่องจากมีสิ่งทดแทนที่ทันสมัยกว่า ประกอบกับความเจริญด้านการรักษาพยาบาล การคมนาคมขนส่ง การศึกษา ในทางตรงกันข้ามการโหยหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่ออธิบายภูมิหลังความเป็นมา สร้างอัตลักษณ์และตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะทำให้เกิดการสร้างประเพณีพิธีกรรมขึ้นใหม่ผ่านตำนานเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์และยอมรับในความเป็นลัวะและแสดงออกทางอัตลักษณ์มากขึ้น

คำนำ

โครงการ “การปรับตัวในมิติความเชื่อและพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในประเทศไทย และลาว” ภายใต้งานสนับสนุนจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) และความร่วมมือจากผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดน่าน แขวงไชยบุรี สปป.ลาว ที่ได้กรุณาให้ความร่วมมืออย่างดี ในการเก็บข้อมูลได้ดำเนินไปร่วมกับการจัดทำระเบียบข้อมูลของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ 7 หมู่บ้าน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดน่าน และเมืองไชยสถาน สปป.ลาว โดยเน้นข้อมูลด้านความเชื่อและพิธีกรรม เพื่อศึกษาการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในพื้นที่ พบว่ามีการปรับตัวแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่อยู่อาศัย และเป็นการเคลื่อนไหวไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในพื้นที่ราบที่อยู่ใกล้กับกลุ่มชาติพันธุ์ไท มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรม ขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบนพื้นที่สูง อยู่อาศัยร่วมกันในกลุ่มเครือญาติทำให้เกิดการปรับตัวน้อย แต่การเข้ามาของสังคมที่ทันสมัย ทำให้ต้องตอบรับความเจริญในทุกด้าน ทั้งการปกครอง การศึกษา เศรษฐกิจ ด้วยการเลือกสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชน เช่น การแก้ปัญหาความยากจน การส่งเสริมการศึกษา การพัฒนาเส้นทางคมนาคมในหมู่บ้าน และการรักษาพยาบาล เป็นต้น

ในการเก็บข้อมูลจาก 7 หมู่บ้าน ผู้วิจัยพยายามนำเสนอข้อมูลทั้งหมดตามแนวทาง และหัวข้อการเก็บข้อมูลในระเบียบของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) โดยเน้นการศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสองกลุ่ม คือ ลัวะเมืองเชียงใหม่ และลัวะเมืองน่าน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการหาคำตอบและเพิ่มเติมข้อมูลแก่การศึกษาเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สำหรับการต่อยอดงานวิจัยต่อไปในอนาคต หากงานวิจัยนี้มีข้อบกพร่องประการใด ทางผู้วิจัยยินดีน้อมรับข้อเสนอแนะ และคำแนะนำด้วยความยินดียิ่ง

สุวิภา จำปาวัลย์

มิถุนายน 2562

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ค
คำนำ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	4
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดทฤษฎี	7
1. แนวคิดทฤษฎีการวิจัยด้านมานุษยวิทยาแบบชาติพันธุ์วรรณา (ethnography)	7
2. แนวคิดทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory)	8
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
1. ลัวะ คือ ใคร: ประเด็นชื่อ ลัวะ ละว้า และว้า	12
2. การเปรียบเทียบความแตกต่างของลัวะเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และลัวะเมืองน่าน	13
3. ลัวะในประวัติศาสตร์	18
4. บทบาทของลัวะในล้านนา	20
5. ลัวะที่ปรากฏในเอกสาร โบราณล้านนา	23
6. การอพยพและการตั้งถิ่นฐาน	34

สารบัญ

	หน้า
7. ความเชื่อและพิธีกรรมของลัวะในพื้นที่แอ่งที่ราบเชียงใหม่ ลำพูน	36
8. ความเชื่อและพิธีกรรมของลัวะบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงใหม่และ แม่ฮ่องสอน	38
9. ความเชื่อและพิธีกรรมของลัวะในจังหวัดน่าน	40
10. การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในยุคโลกาภิวัตน์	42
11. ข้อมูลเมืองไชยสถาน แขวงไชยบุรี สปป.ลาว	45
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	47
วิธีการและขั้นตอนการวิจัย	47
กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย	48
พื้นที่วิจัย	49
ข้อมูลทั่วไป	49
การวิเคราะห์ข้อมูล	61
บทที่ 4 ความเป็นมา วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ	65
ประเด็นการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ	65
ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ	68
ตำนาน และนิทานของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ	92
วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ	98
อัตลักษณ์	98
ภาษา	100
อาชีพ	101
เรือนพักอาศัย	104
การแต่งกาย	121
อาหาร	132
การรักษาพยาบาล และการทำนายน	138

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 5 วิธีชีวิตความเป็นอยู่ และพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ	144
1. สายตระกูล และระบบเครือญาติ	145
2. การสืบผีในตระกูล	148
3. การสืบทอดตำแหน่งผู้นำในหมู่บ้าน	151
4. พิธีกรรมเลี้ยงผีบรรพบุรุษ	154
5. วิธีชีวิตความเป็นอยู่ และพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต	160
5.1 การเกิด และพิธีกรรม	160
5.2 การแต่งงาน และพิธีกรรม	164
5.3 การตาย และพิธีการทำศพ	169
บทที่ 6 พิธีเลี้ยงผี และพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตร	179
พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสัมพันธ์กับพิธีเลี้ยงผี	181
พิธีกรรมเลี้ยงผีในระดับต่าง ๆ	189
กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในเมืองน่าน	191
1. พิธีเลี้ยงผีเรือน	192
2. พิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ	193
3. พิธีการเลี้ยงผีบ้านและผีเมือง	194
กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในเมืองเชียงใหม่	199
1. พิธีเลี้ยงผีเรือน	199
2. พิธีเลี้ยงผีบ้าน	203
3. พิธีเลี้ยงผีเมือง และผีในระดับขุน	204
การเลี้ยงผีในระบบเกษตรกรรม	210
บทที่ 7 การปรับตัวที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม	226
การปรับตัวด้านความเชื่อ และพิธีกรรม	227
สถานการณ์ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่ประสบอยู่	241
การจัดการแก้ไขปัญหาในพื้นที่	246

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 8 บทสรุป	251
สรุปผล	251
อภิปรายผล	253
1. ความเป็นมา วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ	253
2. ความเชื่อและพิธีกรรม	254
3. การปรับตัว และการวิเคราะห์ด้วยแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	255
4. การปรับตัวด้านความเชื่อและพิธีกรรม	256
5. สถานการณ์ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่ประสบอยู่	256
ข้อเสนอแนะ	257
บรรณานุกรม	258

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	การเลี้ยงหลาเงินบ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่	37
3.1	แขวงไชยบุรี เขียนโดย นายทองใบ แดงน้อย ป.ม. 2506	59
3.2	ตำแหน่งที่ตั้งของเมืองไชยสถานแขวงไชยบุรี	60
4.1-4.2	อนุสาวรีย์ขุนหลวงวิลังคะบ้านเมืองกะสร้างขึ้นในบริเวณที่มีการเลี้ยงฝิ่น หลวงในหมู่บ้าน	70
4.3	ศาลที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ในอดีตที่ไม่นิยมสร้างรูปเคารพของผี จนกระทั่งมี ความเชื่อเรื่องการสร้างอนุสาวรีย์เพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษ บุคคลสำคัญ แพร่หลายเข้ามา	71
4.4-4.5	ประเพณีการเลี้ยงผีปู่แสะ ย่าแสะ หรือเลี้ยงคง จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ณ ตำบล สุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ภาพการจัดงานในปี พ.ศ.2561	72
4.6-4.13	บรรยากาศการบวงสรวงอนุสาวรีย์ขุนหลวงวิลังคะ ด้วยดอกไม้รูปเทียน น้ำ ขมิ้นส้มป่อย ฝั่ข้าวร่วมงาน ได้เข้าร่วมพิธีกรรมทางสงฆ์ ในการสืบชะตา และ ทำบุญถวายสังฆทาน โดยรอบเป็นการขายสินค้าตลาดนัดพร้อมเครื่อง เล่นสำหรับเด็กในรูปแบบกิจกรรมประจำปี	75
4.14-4.15	อนุสาวรีย์ขุนหลวงวิลังคะ สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2555 ณ เทศบาลตำบลบ่อหลวง อูริมทางหลวงหมายเลข 108	76
4.16-4.17	การสูบฝิ่นเพื่อเป่าลมเข้าไปในกองไฟสำหรับให้ความร้อนแก่เหล็กที่จะตีเป็น อุปกรณ์ที่ใช้ในปัจจุบัน	79
4.18	การตั้งถิ่นฐานตามไหล่เขาของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ 3 หย่อมบ้านห้วยหมี่	85
4.19	แผนที่แสดงการตั้งหมู่บ้านขุนน้ำลาด มีบ้านเรือนกระจายตัวอยู่ 2 ฝั่งถนนที่ตัด ผ่านหมู่บ้านขุนน้ำลาด และเชื่อมต่อไปถึงสถานที่ประกอบพิธีกรรมในเขตป่า มี การจัดสรรพื้นที่ทำกิน และพื้นที่ป่าสงวนด้วยการทำพิกัดไว้ชัดเจนห้ามบุกรุก	87
4.20	ภาพถ่ายทางอากาศหมู่บ้านห้วยทรายขาว ตำบลห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระ เกียรติ จังหวัดน่าน	88

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
4.22	แผนที่แสดงเส้นทางการเดินทางในอดีตที่ไม่ผ่านจุดผ่านแดนถาวรบ้านห้วยโก๋น เป็นทางถนน ร่วมกับทางเดินเท้าที่ต่อจากฝั่งลาวมาถึงบ้านเปียงซ้อ เดินลงมาทางใต้ถึงบ้านน้ำแคะ ตำบลคงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน	91
4.23-4.24	เครื่องจักสานที่ใช้เปื้อะในอดีต ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นกระสอบข้าวสารตัดเป็นสาย กาศศิระยะ มีลักษณะคล้ายข่ามใบใหญ่ สำหรับทุกคนใช้ใส่สิ่งของเครื่องใช้ในการเดินทางไปทำงานในไร่ และสวน	99
4.25	กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะที่เดินทางด้วยทางเท้าไปตามถนน ระหว่างทางที่ไป-กลับ ไร่ พบว่าใช้กระสอบบรรจุสิ่งของ ส่วนของที่ทำได้จากไร่จะใช้การเปื้อะหลัง โดยวิธีการกาศศิระยะ	99
4.26-4.28	โรงคว่ำ และตากใบชา บ้านสะเมตน้อย เมืองไชยสถาน สปป.ลาว	103
4.29-4.30	การหมักเมี่ยงในกระบอกไม้ไผ่และฝัดดินไว้ เมื่อนำออกจำหน่ายจะขูดดินและล้างน้ำ	103
4.31-4.32	หลังคาที่เปลี่ยนวัสดุ จากปัญหาหญ้าคาลดจำนวนลง	105
4.33-4.34	ไต้ถุนเรือน เป็นที่เก็บฟืนและเลี้ยงสัตว์	106
4.35-4.36	นอกชานที่ปล่อยให้โดนแดด สำหรับซักล้าง ตากของแห้ง ปลุกผักสวนครัว และผิงแดดในฤดูหนาว	107
4.37-4.38	เสาที่เลี้ยงผีในเรือน หิ้งผีที่มีพระพุทธรูป พร้อมความเชื่อในการใส่ข้าว ใส่น้ำ ถวายพระพุทธรูป เช่นเดียวกับการเลี้ยงผี	107
4.39-4.40	เตาไฟในครัวเรือน ในห้องโถงที่เป็นส่วนพักผ่อน และห้องนอนของสมาชิกในครอบครัว พื้นที่บนเตาไฟจะทำหิ้งสำหรับตุ๊กตงที่รมควันเพื่อให้แห้งและกันแมลงรบกวน	108
4.41-4.42	เรือนสมัยใหม่ มีหลังคามุงกระเบื้อง ไม่ลาดเทมาก และไม่คลุมอาคารเหมือนในอดีต ครัวเรือนทำจากไม้จริงที่ไม่เน้นการทำช่องเปิดเพื่อรับแสงและระบายอากาศมากนัก เนื่องจากอยู่ในพื้นที่อากาศเย็น เรือนสมัยใหม่ มี 2 ประเภท คือ (1) กงพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนไว้เหมือนในอดีต คือมีห้องโถงใหญ่ มีเตาไฟในห้อง และ (2) เปลี่ยนพื้นที่ใช้สอย สร้างเตาไฟไว้ที่เรือนเตาไฟซึ่งต้องสร้างเพิ่มอีกหนึ่งหลัง	109

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
4.43	กลุ่มเรือนในหมู่บ้านห้วยหมี่ที่เกาะกลุ่มอยู่ตามแนวเขา ลักษณะการปลูกเรือนใกล้กัน โดยไม่มีรั้วกัน เรือนแต่ละหลังปรับพื้นเรือนให้อยู่ในแนวระนาบด้วยการปรับความสูงของเสาเรือนไปตามสภาพพื้นที่	109
4.44	ลักษณะการมุงหลังคาที่เรือนเตาไฟ โดยมุงหญ้าคาซ้อนไว้ด้านใน และมุงทับอีกชั้นด้วยสังกะสี	111
4.45	เรือนเตาไฟ หรือเรือนครัวของแม่เขียว ใจปิง ที่ยังใช้พื้นที่รอบเตาไฟเป็นที่อยู่ พบปะพูดคุยกันระหว่างลูกหลานและผู้มาเยือนในตอนกลางวัน เช่นเดียวกับการใช้เตาไฟในเรือนตามวิถีชีวิตในอดีต	112
4.46-4.47	เสาไม้ที่แยกอยู่ตามใต้ถุนเรือน ชาวบ้านเรียกว่า “คอนโคไม้” และการเก็บพื้นไว้ใต้ถุนเรือน	113
4.48-4.49	รูปแบบเรือนในปัจจุบัน ที่สร้างด้วยวัสดุสมัยใหม่ ปลูกติดกัน แทรกด้วยขี้ข้าวที่มีทุกหลังคาเรือน	114
4.50	ทางเดินที่ลัดเลาะไปตามบ้าน ผ่านเรือนแต่ละหลังที่ไม่มีรั้วกัน เป็นทางสัญจรที่นิยมมากกว่าการใช้เส้นทางตรงผ่านถนนในหมู่บ้าน	115
4.51-4.52	การปลูกเรือนรวมกันเป็นกลุ่มเครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบ้านห้วยทรายขาว	116
4.53-4.54	ลักษณะบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบ้านห้วยทรายขาวในปัจจุบัน	117
4.55	หลอมข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบ้านห้วยทรายขาวที่บางส่วนเริ่มเปลี่ยนหลังคามุงสังกะสีแล้ว	118
4.56	ลักษณะของเรือนยาวที่หายไปจากพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะไปรีมีการสร้างเป็นเรือนจำลองขึ้นใหม่ ตั้งอยู่ที่คอกขาว เมืองไชยสถาน	119
4.57	ลักษณะห้องนอน ซึ่งอยู่รวมกัน 1 ครอบครัวย เป็นห้องสำคัญที่มีเตาไฟ และอุปกรณ์ในการทำอาหาร หิ้งเหนือเตาไฟสำหรับเก็บอาหาร และสิ่งของที่ต้องการความแห้ง ตากแห้งไว้ด้านบน	120

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
4.58	หลักคำฮีด หรือหลักไม้ที่มีตะแหลวผูกติดอยู่ เป็นพื้นที่บอกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองเรือน และช่วยให้ผลผลิตงอกงามอีกที่หนึ่ง	121
4.59-4.60	รูปแบบเสื้อผ้ากลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบ้านบ่อหลวงที่ได้รับการผลิตขึ้นใหม่ มีลักษณะใกล้เคียงกับเสื้อผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะแม่ฮ่องสอน แม่แจ่มที่อยู่ใกล้เคียง	122
4.61-4.62	การแต่งกายในปัจจุบันเมื่ออยู่กับบ้าน หรือแต่งกายอย่างไม่เป็นทางการ ยังคงเป็นเสื้อผ้าที่ทำซื่อได้ตามท้องตลาด ผู้สูงอายุนิยมนุ่งเสื้อผ้าตามอย่างคนเมืองในที่ราบ เช่น ผู้ชายนุ่งกางเกงสะดอ ผู้หญิงนุ่งซิ่น เป็นต้น	123
4.63-4.64	ลักษณะการแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบ้านมิดหลวง ทั้งผู้ชาย ผู้หญิง และเด็ก	124
4.65	เครื่องแต่งกายของหญิงชาวลัวะ ประกอบด้วยเสื้อขาว ปลอกแขน ผ้าซิ่น ปลอกแขน ผ้าพันขา เพื่อให้สะดวก รัดกุม และปลอดภัย ในการทำงานไร่ งานสวน และการใช้ชีวิตประจำวัน ส่วนเครื่องประดับ มีต่างหูเงิน สร้อยลูกบิดสีแดง สร้อยเงิน การใส่เครื่องประดับส่วนหนึ่งเพื่อแสดงฐานะ	125
4.66	ปลอกแขนหรือสกุ เป็นชุดสำหรับใส่ตั้งแต่เช้าลงมา เพื่อป้องกันการบาดเจ็บจากการหกล้ม หรือเข้ากระแทก ส่วนบนสุดทำจากเส้นลวดสีทองพันรอบวงแกนในที่ทำจากหวาย ส่วนวงสีดำขนาดเป็นเส้นบางทำจากฝ้ายที่พันเป็นวงกลมแล้วทาร์กสีดำเคลือบหนา	125
4.67	ตุ้มหูเงิน สำหรับใส่หูที่เจาะรูแล้วเพิ่มน้ำหนักของตุ้มหูให้รู้ที่เจาะไว้ขยายใหญ่ขึ้นจนสามารถใส่ตุ้มหูขนาดใหญ่ได้	126
4.68	เงินแถบ ที่ร้อยเป็นพวงด้วยการถักเชือก สำหรับใส่เป็นเครื่องประดับประเภทสร้อยคอร่วมกับลูกบิดสีแดง	126
4.69-4.70	สร้อยลัวะ และการสวม โดยทิ้งพวงค้ายไว้ด้านหลังให้สวยงาม	127
4.71	ชุดกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะที่ออกแบบขึ้นมาใหม่เพื่อใช้ในโรงเรียน ให้นักเรียนแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าในวันศุกร์ โดยใช้สีดำตกแต่งขอบด้วยสีแดง	129

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
4.72-4.73	การแต่งกายของผู้หญิงในกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบ้านห้วยทรายขาว ภาพซ้ายเป็นเครื่องแต่งกายในชุดประจำกลุ่มที่ได้ประยุกต์เสื้อผ้า เครื่องแต่งกายจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อเมืองเงิน และภาพขวาเป็นเครื่องแต่งกายที่พบในปัจจุบัน เช่นเดียวกับเครื่องแต่งกายที่ปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยแต่สิ่งที่คงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ คือ กลุ่มผู้หญิงโดยเฉพาะผู้สูงอายุจะโพกผ้าไว้บนหัว และสะพายย่าม ทั้งการไปทำงานในไร่ หรือไปทำธุระอื่นๆ	130
4.74-4.76	รูปแบบเครื่องแต่งตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบ้านห้วยทรายขาว ทั้งช่วงวันปกติ และวันพิธีกรรม	131
4.77-4.78	วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบ้านห้วยทรายขาว ยังคงดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย แม้จะอยู่ท่ามกลางกระแสพลวัต เมื่ออยู่กับเรือนม้งแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ที่ซื้อหาได้จากตลาด หรือร้านค้าทั่วไป	131
4.79	เครื่องแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ไป๋ในพื้นที่ มีลักษณะคล้ายกับการแต่งกายของคนทั่วไป ด้วยการใส่ผ้าชิ้นจากกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ และลาว ร่วมกับเสื้อผ้าสมัยใหม่	132
4.80-4.81	เครื่องแต่งกายของข้าราชการที่ทำงานในเมืองไซยสถาน เป็นกลุ่มลาวลุ่มที่แต่งกายในชุดที่ออกแบบขึ้นใหม่เพื่อสื่อถึงกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะไป๋ที่นิยมนุ่งผ้าสีดำแดง	132
4.82-4.83	เครื่องปรุง ส่วนผสมของข้าวเบือหมู และลักษณะของข้าวเบือที่ปรุงเสร็จแล้ว เป็นอาหารที่แสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบ้านบ่อหลวงจนถึงปัจจุบัน	133
4.84	ไก่อัดสำหรับเลี้ยงผีในเรือน ดำใส่เม็ดละเอียด	134
4.85	อาหารที่รับประทาน เป็นเนื้อสัตว์ต้มหรือแกง รับประทานกับข้าวเหนียว มีพริกป่น และเกลือเป็นเครื่องปรุงรส	137
5.1	พระพุทธรูปหิ้งค์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพ และหลัดดา ที่เป็นแผ่นเงิน เก็บรักษาไว้ร่วมกัน	153
5.2	ตูดผีบรรพบุรุษ หรือผีตระกูล ที่ตั้งอยู่นอกเรือน	155

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
5.3	ตูปผีสำหรับทำพิธีเลี้ยงผีละมวง ในพิธี 157
5.4	การเตรียมของเลี้ยงในพิธี เพื่อบอกกล่าวแก่ผีละมวง หรือผีบรรพบุรุษ 158
5.5	ผู้มาช่วยงาน ช่วยกันนำเนื้อควายที่เหลื้อมาสับ เพื่อเตรียมทำแกงเนื้อควาย ในทุกขั้นตอน ไม่มีการชิมโดยเด็ดขาด จนกว่าตั้งข้าวจะทำพิธีเสร็จ โดยตั้งข้าวกับผู้ป่วยนั่งอยู่หน้าตูปผี เพื่อทำพิธีบอกกล่าวให้กับผีบรรพบุรุษ หรือผีละมวงมารับของเลี้ยง เมื่อเสร็จพิธีนี้ กับข้าวและอาหารทุกอย่าง สามารถชิม และกินได้ จากนั้นชาวบ้านจะนำแกงที่เลี้ยงผีละมวงกลับมาที่บ้านของผู้ป่วย เพื่อเตรียมเลี้ยงแขกที่มาช่วยงาน 158
5.6-5.7	หฺยุ หรือ ศาลาที่ใช้ทำพิธีร่วมกันในหมู่บ้าน อยู่บริเวณด้านหน้าทางเข้าหมู่บ้าน พร้อมเสาสะกางที่อยู่ในบริเวณเดียวกัน 159
5.8	เงินเจียง เนื้อเงินแท้ ปัจจุบันราคาขายตามท้องตลาด ประมาณ 3,500-5,000 บาท 167
5.9-5.10	ผ้าตัวน (ซ้าย) และผ้าลำเบย (ขวา) เป็นผ้าที่ทอจากฝ้ายให้มีสีและลวดลายที่สวยงาม ขนาดประมาณ 1.00x1.50 เมตร ผ้าทั้งสองผืนเกี่ยวข้องกับความเชื่อในโลกหน้า เพื่อฝังไปพร้อมศพ ผู้ตายจะได้นำติดตัวไปโลกหน้า เป็นสัญลักษณ์ว่าผู้ตายจะได้กลับมาเกิดมาเป็นคนเหมือนเดิม 171
5.11	ประวัติศาสตร์จากถ้ำ: ใบปริศนาหน้าตามนุษย์ยุคก่อน และโลงไม้เก่าแก่ที่แม่ฮ่องสอน 173
5.12-5.13	โลงศพที่ได้จากการขุดท่อนไม้ขนาดใหญ่ ภาพลายเส้นเป็นครึ่งของโลงศพที่ต้องประกอบเข้าด้วยกันอีกครั้ง ภาพถ่ายเป็นส่วนปลายของโลงศพ จากบ้านอมพาย (1964) 174
6.1	แสดงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้งสามแห่งของบ้านห้วยทรายขาว 182
6.2	ตำแหน่งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในบ้านห้วยหมี 183
6.3	แสดงบริเวณพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ รอบหมู่บ้านขุนน้ำลาด จุดที่ 1 สถานที่เลี้ยงผีเมือง และ จุดที่ 2 สถานที่เลี้ยงผีต้น รวมถึงป่าชุมชนที่เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ห้ามตัดไม้ ส่วนป่าช้าปัจจุบันใช้พื้นที่สุสานในการเผาศพ อยู่อีกฟากถนนของที่ตั้งหมู่บ้าน 184

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
6.4	แสดงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้านเมืองกะ	185
6.5	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์บ้านบ่อหลวง	186
6.6	พื้นที่ป่าช้า พื้นที่เลี้ยงผีบน และเลี้ยงผีลุ่ม ตำแหน่งของ หยู หรือศาลา และเสา สะกาง	187
6.7	เตาที่โถงหน้าเรือนสำหรับรับแขก	190
6.8	การจำลองหิ้งผีที่เรือนยาวเมืองไชยสถาน และเครื่องใช้ในพิธี	193
6.9	คูบผีบรรพบุรุษ หรือผีตระกูล ที่ตั้งอยู่นอกเรือน	194
6.10-6.11	ห่อผีบ้าน ตั้งอยู่บนเนินสูงที่สุดในหมู่บ้าน ทำการเลี้ยงวันเดียวกับผีเมือง โดย จัดเลี้ยงในตอนบ่าย	195
6.12-6.15	การเลี้ยงผีเมือง	196
6.16-6.19	พิธีกรรมเลี้ยงผีเมืองบ้านน้ำลาด หมู่ที่ 6 และบ้านขุนน้ำลาด หมู่ที่ 7 โดยทุก หลังคาเรือนต้องเข้าร่วมในพิธี การเตรียมของเลี้ยงผีเมืองแบ่งตามบ้านหมู่ต่าง ๆ นำของเลี้ยงมาใส่รวมกันที่ตะแอมไม้ไผ่สาน ทุกหลังคาเรือนร่วมกันบอกกล่าว รับพร และรับน้ำมนต์ ก่อนหาบของเลี้ยงเดินไปพร้อมกันที่ห่อผีเมืองที่ป่า ละเมาะข้างหมู่บ้าน	197
6.20-6.24	หมอเมือง ผู้สูงอายุ บอกกล่าวการจัดพิธีเลี้ยง และขอให้ปกป้องคุ้มครอง ลูกหลาน บ้านเรือน จากนั้นทุกคนร่วมพิธีเลี้ยง เสร็จแล้วรับประทานอาหาร ดื่มเหล้าร่วมกันเป็นพิธี	198
6.25	เครื่องประกอบพิธีเลี้ยงผีเรือน จัดเตรียมไว้ 3 ชุด	201
6.26	เมื่อเริ่มพิธี เจ้าของบ้านต้องนำหมู 1 ตัว ไก่ 4 ตัว มาวางข้าง ๆ เสา ตั้งข้าวจะ เริ่มทำพิธีบอกกล่าว	202
6.27	ไก่และเครื่องในหมูที่ทำพิธีเช่นไหว้เสร็จแล้วจะนำมาต้มให้สุก และแบ่งเป็น 3 ชุด	202
6.28	เตาไฟที่แยกออกมาจากเรือนในปัจจุบัน เป็นลักษณะของเรือนครัวไฟ ที่มี กระบะเตาอัดดิน มีกรอบไม้ทั้งสี่ด้าน ก้อนเสาถูกแทนที่ด้วยเตาอั้งโล่ แต่ยัง พบว่ามีกรเลี้ยงผีที่เตาไฟอยู่ในปัจจุบัน	203

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
6.29	นายคำนาย ทองคำมากมี กับภาพถ่ายเมื่อครั้งทำพิธี นกสไปท์ บ้านมีดหลอง เมื่อ 20 ปีที่ผ่านมา พร้อมควายที่ใช้ในการทำพิธี ผูกติดเครื่องที่ล้อมรอบเสา สะกางไว้เพื่อให้ควายเดินวนไป โดยคนที่มาร่วมพิธีใช้ไม้แฉี้ไล่ตีควาย	209
6.30-6.31	สถานที่จัดพิธีฮักกั้วด้านหน้าหมู่บ้าน บริเวณที่เป็นสามแยก ได้ตั้งของเลี้ยงไว้ บนหิ้งที่ทำจากไม้ไผ่สาน เรียกว่า “ตะ” ตั้งไว้บนเสาสูง และปักตะแหลงไว้ ใกล้เคียง	217
6.32-6.33	ดอกค้าย หรือดอกแดง เป็นดอกไม้ที่พบตามบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ	218
6.34	พื้นที่ปลูกข้าวไร่ของแต่ละครัวเรือน ที่แบ่งแปลงพื้นที่ปลูกข้าวแต่ละสายพันธุ์	223
6.35	การปลูกพืชเศรษฐกิจคู่กับการทำไร่ ทำให้การจัดการพื้นที่ไร่หมุนเวียนลดลง	223
7.1	ลักษณะเตาไฟในปัจจุบัน เปลี่ยนจากเตาไฟก่อนเส้าเป็นเตาไฟอั้งโล่ที่แยก ออกจากตัวเรือน เป็นครัวไฟสำหรับทำอาหารอย่างเดียว แต่พิธีเลี้ยงผีเตา ยังคงอยู่ในบ้านบ่อหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่	229
7.2	क्रमอง เป็นสิ่งจำเป็นในทุกครัวเรือนมาแต่อดีต สำหรับดำข้าวเปลือกให้เป็น ข้าวสาร ปัจจุบันพบเห็นได้ในพิพิธภัณฑ์หรือสถานที่จัดแสดงวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะเท่านั้น ภาพจาก เรือนยาว ที่สร้างจำลองแสดงวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ ลัวะ (ไปร์) ในเมืองชัยสถาน สปป.ลาว	230
7.3	รายงานข่าวเหตุการณ์ดินภูเขาสไลด์ที่บ้านห้วยขาบ หมู่ที่ 7 ตำบลบ่อเกลือเหนือ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน มีผู้เสียชีวิต 8 ราย และต้องทำการอพยพทั้ง หมู่บ้านลงมาอยู่ที่ราบตำบลคงพญา เนื่องจากพบรอยดินบนภูเขาแยกเป็นแนว ยาวกว่า 200 เมตร ซึ่งอาจเกิดดินถล่มซ้ำได้หากมีฝนตกหนักลงมาอีกครั้ง	232
7.4	อนุสาวรีย์ขุนหลวงวิลังคะ ที่สร้างขึ้นในบริเวณเลี้ยงผีพ่อนหลวง บ้านเมืองกะ ตำบลสะลวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่	235
7.5-7.6	อนุสาวรีย์และจารึกประวัติของขุนหลวงวิลังคะ (พ.ศ.2555) ณ เทศบาลตำบล บ่อหลวง	236

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
7.7	อนุสาวรีย์ขุนหลวงวิลังคะ และพระนางจามเทวีที่สร้างขึ้นคู่กันเป็นครั้งแรกด้วยความเชื่อว่าเป็นตำนานแม่มีความขัดแย้ง แต่ในที่สุดแล้วขุนหลวงวิลังคะได้มีสัมพันธ์อันดีกับพระนางจามเทวีในฐานะมิตรสหายกันสืบมา อนุสาวรีย์สร้างขึ้นหน้าโรงเรียนวัดขุนกง	237
7.8	รูปแบบของหัตถถาที่มีขนาดใกล้เคียงกับโบราณสำหรับจารข้อความที่เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ต้องการสื่อสารถึงผู้ดูแลกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบ้านบ่อหลวงในการกำหนดบทบาทหน้าที่และการส่งส่วยแก่เจ้าผู้ครองนคร	239
7.9	ลักษณะของหัตถถาที่ม้วนงอเข้าหากัน ในสถานการณ์ปกติจะไม่มีการเปิดออกมาเด็ดขาดโดยการเปิดต้องเป็นโอกาสสำคัญ ที่ต้องมีการเลี้ยงผีหัตถถาด้วยหมู 1 ตัว	240
7.10	การเขียนอักษรธรรมล้านนาหรือตัวเมืองบนแผ่นโลหะ(เงิน) เรียกว่าอาชญาบัตร์ หลาบเงิน หรือภาษาลัวะบ้านบ่อหลวงเรียกว่า หัตถถา เขียนด้วยเหล็กแหลม ทำให้ตัวหนังสือเป็นรอยขีดลึกลงไป	240
7.11-7.12	สำนักงานกองเมืองไชยสถาน หรือที่ว่าการอำเภอ ตั้งอยู่บนคอยสูง	243
7.13	การแต่งกายด้วยชุดประจำกลุ่มชาติพันธุ์ของนักเรียนบ้านบ่อหลวง ที่ประยุกต์จากเครื่องแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะในเขตอำเภอแม่แจ่ม	245
7.14-7.15	การจัดแสดงนิทรรศการของโรงเรียนในตำบลบ่อหลวง ร่วมแสดงในการบวงสรวงขุนหลวงวิลังคะ ประจำปี พ.ศ.2562 ณ เทศบาลตำบลบ่อหลวง เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สืบค้นข้อมูลจากภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แสดงออก และนำเสนอด้วยความภาคภูมิใจ	249
7.16	ความอุดมสมบูรณ์ของป่าและที่ทำกินในที่ราบระหว่างหุบเขา ตำบลคงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ที่มีเทือกเขากั้นระหว่างเมืองไชยสถาน แขวงไชยบุรี สปป.ลาว	250